

gyakorlat ingadozó, hol a terjedelem szűkítése, hol annak kiterjesztése mellett foglal állást.

Jogunkban, ezidőszerint abban a tekintetben, vajjon a kezesség szűkítését vagy kiterjesztését tartja-e helyesnek, egységes irány és irányítás hiányzik, mely hiányt a Mtj. nem pótolta teljeseen, ami pedig igen kívánatos lett volna.

Nem lehet, nézetem szerint, ebben a kérdésben külföldi példák után indulni.

A kezesség igen fontos hitelszerzési és hitelbiztosítási intézmény.

Ezért azt gondolom, hogy a kezesség kérdésének, különösen terjedelmi kérdésének szabályozását *mind-egyik ország a saját gazdasági és hitelviszonyai figyelembevételével mellett teszi meg*; ezeknek figyelmen kívül hagyásával ez a kérdés alig lesz megnyugtatóan szabályozható. Másképp nem nyerünk biztos irányítást arra vonatkozólag, vajjon nálunk szűkítés vagy kiterjesztés lenne-e helyénvaló. Ezekre a hitel és gazdasági viszonyainkra a Mtj. megalkotásánál okvetlenül figyelemmel kell lenni.

Ez a fontos kérdés azonban más alkalommal részletes megbeszélést tesz szükségessé.

JOGGYAKORLAT

A nem vagyoni érdekek védelme.

(Részlet ifj. dr. Szigeti Lászlónak a *Civiljogászok Vitatársaságában tartott előadásából*)

Bár a mai jogfejlődés általános iránya a közösség, a szervezetek jogának előtérbe nyomulása az egyéni jogokkal szemben, az emberi intézmények és így a jognak fejlődése nem történik tiszta elvi okok alapján és az egyéni értékekkel szemben kevésbé érzékeny jelenkor a nem vagyoni érdekek védelme útján éppen az egyéni kifejlődés magasabb védelme felé törekszik..

A mai jogállapot szerint ebben az elvileg tisztázatlan területen egy megkülönböztetés világos, hogy a személyiségi jogok védelme és a nem vagyoni érdekek védelme nem azonos. Személyiségi jog megsértése sérthet közvetlenül vagy közvetve vagyoni érdeket, okozhat vagyoni kárt (pl. testi sértés esetén a kereseti veszteség, orvosi gyógykezelési költség, rágalmazás hatása alatt elvesztett állás stb.) viszont nemcsak személyiségi, hanem más jogok megsértése is sérthet nem vagyoni érdeket (pl. szolgálati szerződésben a munkavállaló személyére

vonatkozó szabályok megszegése).

Nézzük a személyiségi jog történetének néhány adatát. A római jog klasszikus formájában kizárólag vagyoni jog, ha tényleg nem vagyoni érdekeket védett is, ezt burkolt formában a vagyoni jogi kategóriák analógiája útján tette meg. A római jog rendszerével ez az egyoldalúság a mi jogrendszerünkben is megmaradt. Gaius felosztásában van ugyan a hármas megkülönböztetés „*jus, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinentes*“, de a személyekre vonatkozó rész csak jog és cselekvőképességi szabályokat (rabszolga, libertinus, latinus juniánus, cives romani stb.) vagy személyes állapotnak a jog és cselekvőképességre való kihatásait (egészség, kor, becsület, infamia, *capitis deminutio*) tárgyalja, az *actiones* pedig perjogot és az annak alapjául szolgáló magánjogi igényt tartalmazza. Marad tehát a rendszer gerince a dolgok, az azok feletti közvetlen uralom, vagy az azok megszerzésére vonatkozó kötelmi igény, a dolgok átszállását szabályozó, illetve azok alapját képező kötelmi és öröklési jogok.

Nézzük egy-két pandektista író nézetét. Windscheid szerint (Pandekten I. §. 39.) kétségtelen, hogy vannak jogok, melyeknek a jogosított személye a tárgya, de az is kétségtelen, hogy a magánjogban erről külön nem kell beszélnünk, mert sem fennállásuk, sem terjedelmük nem kétséges és megsértésükből külön jogok (követelési jogok) származnak. Később azt mondja, hogy a személyiségi jogoknál, amennyiben az egyéni akarat a cselekvő személyen túl terjed, annak jogossága, vagy jogtalansága azonos az egész tárgyi joggal.

Savigny iskolája kezdi ezt a zavaros, kritika nélkül átvett személyiségi jog fogalmát bírálni. Krainz osztrák jogi könyvéből csak egy igen élesen látó megállapítást említek fel: „A személyes szabadság joga abban különbözik minden más jortól, hogy csak negative definiálható, amennyiben mint minden, a jog által nem tiltott cselekmény véghezvitelére vagy abbanhagyására való hatalmat kell definiálnunk“. (2. kiadás, I. k., 65. o.) Unger már csak „állítólagos személyiségi jogokról“ beszél és tagadja azok létezését, a vagyoni jogokkal azonos elbírálását, ezek nem jogok, csak lehetőségek. (Privatrecht, 4. kiadás, I. k., 504. o.)

Windscheid idézett utolsó mondata és Krainz, Unger idézett kijelentései állnak közel szerintem az igazsághoz. A személyiségi jogok nem alanyi jogok. (Mellékesen említem, hogy az alanyi jogok fogalma is megérett az alapos kritikára.) Hogy egészséges, vagy beteg valaki, hogy járni, cselekedni, akarni tud, hogy cselekedetei

alapján megítélik, vagy megbecsülik, hogy neve van, hogy esetleg tudományos, vagy művészeti gondolatai vannak, hogy azokat kifejezni tudja, ezek természetes adottságok, tehetségek vagy társadalmi, jogi állapotok, melyek fenntartásához és gyakorlásához vagyoni és nem vagyoni érdekek fűződnek és mely érdekeket a tárgyi jog a közérdekre és a többi ember hasonló érdekére való tekintettel korlátoz, de ezek között a korlátok között meg is véd. Tehát nem jogról, hanem a többi ember sértésétől védett természetes, jogi, társadalmi állapotról, tehetségről van szó. Az ember képességeit a tárgyi jog korlátai közt kifejtheti és e kereten belül e cselekvésekhez és képességekhez fűződő érdekeit a jog mások beavatkozásától megvédi. Az úgynevezett személyiségi jogok védelme az egész tárgyi jogban szét van szórva és kötelmi viszonyon kívüli megsértésük tilos cselekmény. A személyiségi jogoknak külön helyük a magánjogban nincs, a tilos cselekmény meghatározása és az ebből eredő kártérítési jogok szabályozása dönti el a nem vagyoni érdekeknek éppen úgy, mint a vagyoni érdekeknek védelmét a kötelmi viszonyon kívül és az egész ügyleti kötelmi jog, a dolog-, örök- és házassági jog az egyes szerződési jogviszonyokon belül. Nem külön személyiségi jogok biztosítják a nem vagyoni érdekek védelmét, hanem olyan magánjog, mely a maga egészében a nem vagyoni érdekeket éppen úgy védi, oltalmazza, mint a vagyoni érdekeket és nem tekinti a személyi érdekeket a vagyoniak mellett másodlagos fontosságúaknak, melyek védelmét egy-két kísérleti paragraffussal el lehet intézni. A vállalkozási szerződés, a szolgálati jogviszony, a megbízás, az örökjogi érdemtelenség, az ajándékozás hálátlanság okából való visszavonása, a kizsákmányoló ügylet, a kényszer és tévedésre vonatkozó és sok-sok jogszabály véd szétszórta nem vagyoni érdekeket is, melyek a vagyoni érdekekkel összefonódnak és kihatásukban részben vagyoni, részben nem vagyoni kárt okozhatnak. Sőt a nem vagyoni érdekek nagyrésze a köz-, közigazgatási és büntetőjogban talál védelmet és a magánjogban ez a védelem a tilos cselekménynél, mely minden jogvédte érdek védelmét magában foglalja, torkollik belé.

E megállapításoknak a Magánjogi Törvénykönyv javaslatára (= J.) való átvétele megkívánja: 1. hogy a személyiségi jogról szóló külön általános szabályozás (J. 107—108. §§.) töröltessék. 2. A J. III. §-a, mely általában a kártérítésről szól, így módosítandó: „Aki kártérítésre van kötelezve, mindazt a (vagyoni és nem vagyoni) kárt tartozik megtéríteni stb.“ Második új bekezdésként ez jönne: „Kár minden hátrány, mely valakit személyé-

ben vagy vagyonában ért.“ Azután jönne a jelenlegi második bekezdés („Oly rendkívüli kárra stb.“).

3. A tilos cselekmény szabályozásánál az egyébként igen szerencsésen fogalmazott 1709. §. kiegészítendő a következő bekezdéssel: „Jogvédte érdek az is, hogy mindenki mások jogainak és a törvénynek korlátai közt személyiségét szabadon érvényesíthesse és hogy ebben őt senki ne háborítsa.“ Az 1113. §. kimondja, hogy a kár rendszerint (de nem mindig) pénzben térítendő meg. A második bekezdés a körülményekre való tekintettel kivételt enged az előbbi állapot helyreállítása vagy más módon való megtérítés útján. Ez a bekezdés kiegészítendő lenne ilyen formában: „Személyes érdekek megsértése esetén hírlapi közzététel, megkövetés és a sértő magatartás abbanhagyására való kötelezés, eltiltás, pénzbírság terhe alatt is elrendelhető.“ Utána új bekezdésként jönne: „A bíróság a károsultnak pénzbeli fájdalomdíjat is megítélhet az elszenvedett személyi kárért, ha az eset körülményeinek figyelembevételével a kártérítés alkalmas módjának mutatkozik. Ebben az esetben a kártérítés pénzbeli összegét az elszenvedett sérelem, a felek viszonyai és egyéb körülmények szorgos méltatásával a bíróság szabad belátása szerint határozza meg.“ A nem vagyoni kárra vonatkozó külön rendelkezés (J. 1114. §.) törlendő.

E szövegrészek nagyrésze eddigi fejtegetéseimmel van indokolva, a fájdalomdíjra vonatkozó rész megokolására még rátérek.

A törvényhozások külföldön elvek alapján vagy ösztönszerűleg, ha nem precíz formában, ezt a megoldást közelítik meg. (Előadásomban e rendelkezéseket részletesen ismertettem, itt csak utalok Optk. 1293., 1325—31. §§., Német polgári törvénykönyv 823—25., svájci polg. törv. 27—30. és Obligatinenrecht 45—49. §§-aira. Egyik sem beszél személyiségi jogról, legfeljebb „személyiségi viszonyokban való illetéktelen sérelemről.“)

A J. fent ajánlott szövegezése nézetem szerint elhárítaná a nem vagyoni érdekek védelmének és a nem vagyoni kárnak gyakorlati megoldásából az elméleti akadályokat, az anyagot egyszerűvé tenné. Természetesen a joggyakorlat embereinek, elsősorban az ügyvédeknek lenne a feladata, hogy a tárgyi jog rendelkezéseiből ezeket a védett nem vagyoni érdekeket kiolvassák és érvényesítsék. Ezek a jogvédte érdekek rendszerint nincsenek felemlítve a jogszabályban, hanem azok értelmezéséből, a szabályozás szelleméből kell kiolvasni sokszor nem is egy, hanem több összefonódott, egymába nyúló érdeket, melyet a konkrét jogszabály véd. Másrészt azonban

a bíróságoknak kell érzékenyebbnnek lennie a nem vagyoni érdekek iránt és élniök kellene a fenti szövegezésben nekik adott tág felhatalmazással.

A személyiségi jogok kategóriája teljesen természetlen, nem rendezi és magyarázza, hanem összekúsálja az anyagot. Nincs sok közösség az emberélet, a testi épség, másrészt pl. a becsület, a levéltitok védelme között, még az sem, hogy a nem vagyoni érdekszférába vágnak, mert ezek megsértéséből vagyoni kár is eredhet. Egyetlen közös vonásuk, hogy elméletileg tisztázatlanok, hazátlanok és bolyonganak különböző elméletek alapján a jogrendszer különböző vidékein, mindenütt zavart okozva. Közös bennük az, hogy mint valami homályos ködburok veszik körül a magánjog kiépített részét. A szabadalmi, a szerzői jog a védjegyvédelem, a tisztességtelen verseny, mely jogágak egyszer a ködburokba tartoztak, amint határozott alakot nyertek, különváltak és önálló jogi materiává lettek.

Fenti megoldás mellett pl. a szerzői jog körében megszűnne az a logikai játék, hogy valamely védelem a szerzői jog személyiségi, vagy szerzői, illetve vagyoni jogi részével van-e kapcsolatban, hanem a teoretikus viták helyett a szerzői törvény tartalma lenne a fontos, mely minden nem vagyoni és vagyoni jogos érdekét a szerzőnek megvédené. Nem kellene azon vitatkozni, vajjon a személyiségi jogokról le lehet-e mondani, vagy nem. Igenis, meg nem is, aszerint, hogy milyen érdek védelméről van szó. Ha a törvényhozó valamilyen érdekvédelmet főleg az egyén miatt szervez meg, akkor rendszerint e védelemről lemondhat, ha ellenben ez az érdekvédelem egyúttal a közösség érdeke és ha az arról való lemondás a közösségnek az egyénen túlterjedő érdekét is sérti, úgy nem rendelkezhet felette és nem mondhat le róla. Ugyancsak így lehet a levéltitok és általában a titok védelmének korlátait is megállapítani. E kérdéseknél különböző jogvédte érdekek összeütközéséről van szó, melyet az érdekek különböző fontossága és elsőbbsége alapján lehet eldönteni és nem homályos személyiségi jogi teóriák segítségével.

Még csak a fájdalomdíjra vonatkozó szövegezést akarom megindokolni. Már volt alkalmam többször kifejteni, hogy az erkölcsi kártérítés elnevezés nem megfelelő, a nem vagyoni kár alatt pedig a bírói gyakorlat tulajdonképpen közvetett vagy nehezen bizonyítható vagyoni kárt ítél meg, melynek mint vagyoni kárnak megítélésére is módja volna. Tilos cselekmény esetén a J. szerint a közvetett kár is megtérítendő és a jogvédte érdekek közvetett megsértése is kártérítésre kötelez. A Pp.

271. §-a pedig a kár összegének megállapításánál a szigorú bizonyítási szabályoktól eltérést nem enged. A nem vagyoni kár alatt csábításnál a férjhezmenési esély csökkenése, becsület, testi épség sérelme esetén az érvényesülési lehetőség csökkenését értik és amennyiben a testi sértés folytán, az a csökkenés nem következik be, vagy ha a csábítás ellenére a férjhezmenési esély nem kisebbedik, vagy ha a rágalmozás esetén az érvényesülési lehetőség megnehezülése más okok folytán úgyszólván bekövetkezett volna, úgy a Kúria megállapítja, hogy „erkölcsi kár“ nem volt. Ez a felfogás a személyi javak durva és könnyelmű megsértőinek mentességet enged és mintegy felbízta őket újabb sértések elkövetésére. A nem vagyoni kár a vagyoni eredménytől, az érvényesülés megnehezülésétől, mint közvetett vagyoni kártól függetlenül az elszenvedett sértés által okozott fájdalomban, szégyenben és egyéb szubjektív kárban rejlik. Mivel ezt helyreállításal meg nem történtté tenni nem lehet, pénzbeli elégtételt kell adni. Nem kifogás az, hogy pénzzel a sérelmeket nem lehet pótolni, mert a pénzbeli kártérítés sok más esetben sem pótolja azt, ami elveszett. Azt is szokták mondani, hogy ezeknek a magasabbrendű értékeknek lebecsülése az, ha azért pénzt adunk kárpótlásul. Talán méltóbb ezekhez a személyes javakhoz, ha azokat a sértőknek szankció nélkül kiszolgáltatjuk? A primitív eszköz is jó jobb hiányában és ha nem tudunk mást kárpótlásul adni, akkor a pénz, mint általános csereeszköz, hozzásegíti a károsultat ahhoz, hogy a fájdalommal szemben valami jót is kapjon. Primitív és tökéletlen eszköz, de jobb a semminél. Az ajánlott szövegezés megakadályozza azt, hogy olyan emberek, kiknek a sérelem nem is fáj, pénzszerzésre használják fel meg nem lévő személyi értékeik megsértését. (V. ö. az erkölcsi kárra nézve Polgári Jog V. évfolyam, 449. és VI. évfolyam, 335. oldal.)

Hogy fejtegetéseimet paradoxonnal fejezzem be: az új n. személyiségi jogok és a nem vagyoni érdekek hathatósabb védelme a személyiségi jogok és a nem vagyoni kár fogalmának, mint külön fogalomnak megszűnésével érhető el. Ehelyett azonban alakuljon ki olyan magánjog, mely minden részében együttesen és egyforma erővel védi úgy a vagyont, mint a személyi javakat és amely a vagyoni jog mellett a nem vagyoni érdekek védelmét nem úgy tekinti, mint valami túlfinomult jogi kísérletezést. A magánjog nem vagyoni jog, hanem az egyén minden jogos érdekének védelme és elsősorban a legértékesebb jóé: a személyiségé.

Ifj. Dr. Szigeti László.